

Pirmā pasaules kara (1914–1918) un Latvijas Neatkarības kara (1918–1920) ietekme uz karavīru psihisko veselību: sekas pagājušā gadsimta 20.–30. gados Latvijā

Inna Gīle

*Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, Rīgas vēstures izpētes un
ekspozīciju darba nodaļa, Latvija*

Ievads. Pirmais pasaules karš un Neatkarības karš spēcīgi ietekmēja sabiedrību Latvijā arī starpkaru periodā, īpašas sekas atstājot uz kara tiešo dalībnieku – karavīru psihisko veselību. Kaut gan šis temats ir nozīmīgs sociālās un medicīnas vēstures izziņāšanā, tomēr šis aspekts vēstures literatūrā nav aplūkots. Tematu nepieciešams izpētīt, lai rastu izpratni par kara ietekmi uz sabiedrības un indivīda, šajā gadījumā – karavīra – psihisko veselību.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Noskaidrot, kādas sekas atstāja Pirmais pasaules karš un Latvijas Neatkarības karš uz karavīru psihisko veselību 20. gadsimta 20.–30. gados. Pētījums galvenokārt balstīts uz avotiem, izmantoti gan publicētie – aplūkota apskatāmā perioda prese, literatūra, atmiņu un statistikas krājumi, gan arī nepublicētie avoti – medicīnas iestāžu dokumentācija un karavīru slimības vēstures. Darbā izmantotas vairākas pētniecības metodes, piemēram, vēsturiski ģenētiskā un vēsturiski salīdzinošā metode. Psiholoģiskā metode pārsvarā izmantota, analizējot laikabiedru atmiņas un pacientu slimības vēstures.

Rezultāti. Pirmā pasaules un Neatkarības kara iespaidu uz Latvijas armijas karavīru psihisko veselību 20. gadsimta 20.–30. gados var iedalīt vairākās grupās – 1) seksuāli transmisīvo slimību iespaids, 2) psihiskie un uzvedības traucējumi psihoaktīvu vielu lietošanas dēļ, 3) šizofrēnija, šizotipiskie traucējumi un murgi, 4) nervu sistēmas slimības. Jau kara laikā ārsti lielu uzmanību pievērsa venerisko slimību apkarošanai, taču pēc kara to tikai pastiprināja. Veneriskās slimības, tādas kā gonoreja, sifiliss u. c., bija samērā bieži sastopamas karavīru un civiliedzīvotāju vidū. Daudzi karavīri sifilisu ieguva arī pēc kara, taču tieši karš bija katalizators tam, lai sāktos šo slimību masveida izplatība. Neārstēta sifilisa gadījumā attīstījās progresīvā paralīze. Karš nežēloja nevienu, vairāki progresīvās paralīzes slimnieki, kuri ārstējās Sarkankalna slimnīcā, bija kara varoņi – Lāčplēša kara ordeņa kavalieri.

Pirmais pasaules karš bija arī lūzuma punkts narkotisko vielu plašajai izplatībai karavīru un civiliedzīvotāju vidū. Sarkankalna psihiatriskās slimnīcas direktors, ārsts H. Budulis norādīja, ka, paralēli alkoholismam, ar Pirmā pasaules kara laiku karavīru un civiliedzīvotāju starpā parādījās daudz morfinistu un vēl vairāk kokaīnistu. Viens no iemesliem narkotiku izplatībai bija, piemēram, tas, ka dažādas armijas atkāpjoties nereti pameta vai pārdeva savus krājumus, arī morfiju un kokaīnu. Tādā veidā šīs narkotiskās vielas nokļuva sabiedrībā. Tāpat karavīru veselību ietekmēja kara laikā gūtie ievainojumi, piemēram, kontūzijas iespaidā laika gaidā attīstījusies epilepsija u. c.

Secinājumi. Sākot ar 1924. gadu, pieauga ar progresīvo paralīzi slimojošo skaits, jo šīs slimības sekas izpaūžas apmēram 10–15 gadus pēc sifilisa iegūšanas, kas sakrīt ar Pirmā pasaules kara sākumu. Karš veicināja arī alkoholisma un narkomānijas izplatību, tādēļ tika publicēti dažādi izglītojoši raksti, rīkotas lekcijas un veikti citi pasākumi, kuri iepazīstināja ne tikai karavīrus, bet arī visu sabiedrību kopumā ar alkohola, morfija un kokaīna negatīvo iespaidu uz veselību. Karā iegūtās traumas veicināja nervu slimību attīstību, jo nereti pēc kontūzijas vai galvas ievainojumiem, karavīriem attīstījās epilepsija u. c. slimības. Pēc Latvijas armijas Kara sanitārās pārvaldes datiem, no visiem 1932. gadā reģistrētajiem ambulatorajiem un stacionāros izvietotajiem karavīriem (kopā 196 223 pacienti) 6% jeb 10 805 bija slimojuši ar garīgām un nervu sistēmas slimībām, no tiem ambulatori ārstēti 10 230, stacionāri – 575 pacienti, kas parāda, ka šīs slimības bija diezgan izplatītas starp karavīriem.